

פְּתָחוּ דְּגִים שֶׁל יָם וְאִמְרוּ וְאָמַת ה' לְעוֹלָם, ותחילת המזמור אף היא נדרשת על קריעת ים סוף ומלחמת סיסרא, 'הללו את ה' כל גוים' – על ניסים של קריעת ים סוף שהיו מפורסמים בכל הגוים, כי כל המימות שבעולם נבקעו בשעת קריעת ים סוף. 'שבחוהו כל האומים' – על מלחמת סיסרא, שנס זה היה מפורסם בכל האומות, שראו שהכוכבים נלחמו ממסילותם (מהרש"א).

מֵאִי דְּכָתִיב מוֹשִׁיבֵי עֶקְרַת הַבַּיִת וְכו', שְׂמוֹנֵי בְּנֵי כְּחוֹלְדָּה זו הַדְּרָה בְּעֵיקְרֵי בָתִּים – שהזקנים והחשובים שבעם התלוננו ואמרו, כי בניך פשוטי ישראל חטאו בגלות, ודלזלו בנו ומחשיבים אותנו כחולדה המתגוררת ביסודות הבתים (ע"פ רש"י ורשב"ם). ואחרי תלונה זו המשיך הפסוק 'אם הבנים שמחה' (קושיית המהרש"א) הוא, שכנסת ישראל שהיא השכינה והיום היא בגלות בבחינת 'עקרה', לעתיד לבוא תשוב להיות בבחינת 'אם הבנים שמחה' (ראש משביר).

אֵף עַל פִּי שְׂדֵלָה אֲנִי בִּמְצוֹת, לֶךְ אֲנִי וְלִי נֶאֱחָ לְהוֹשִׁיעַ, משום שאני מייחדת אותך, ולכן אף שדלה אני במצוות, יש לי זכות זו של הייחוד (רשב"ם), וכמאמר רשב"י (סוטה מב, א) שאמר להן הקב"ה לישראל, אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית, אי אתם נמסרים בידם (עץ יוסף על עין יעקב, בשם א"י הים). ויש שפירש, 'דלה אני במצוות' כגון בינונים שאין זכויותיהם מכריעים דינם לזכות, יטה ה' יתברך כלפי חסד (רש"י ר"ה ז, א).

הִלְלוּ אֵת ה' כָּל גּוֹיִם, אֲנֻבֹּרוֹת וְנִפְלְאוֹת דַּעֲבִיד בְּהִדְיָהוּ – שעליהם להלל על גבורות ונפלאות שנעשו להם (רשב"ם). ויש שפירש, שעליהם להודות על גבורות ונפלאות שנעשו לישראל (רש"י, והקשה המהרש"א, שלפירושו אין מובן לתיבות 'דעבדי בהדיהו', וראה הגהות וצייונים בגליון הגמ' מהר" עוז ויהרד אותיות ג, ו-ז). ולפירוש זה, היישוב על קושיית הגמ' 'אומות העולם מאי עבדיהו', הוא שיש הרבה גזירות וצרות שאומות העולם רוצים להשית ולהרע לנו, והקב"ה מפיץ עתים וישראל אינם יודעים מאומה, ועל אומות העולם שידעו את גודל חסדיו להודות לו על כך, כל שכן ישראל שגבר עליהם חסדו (פתח עינים [לחיד"א]), ובדומה לזה בחי' הגר"ז על התורה ויתרו, בשם רבי איצלה מוואלוויץ. או שהכוונה שמצינו שני סוגי ברכות, ברכות הודאה על טובותיו כגון ברכת 'הטוב והמטיב', וברכות שבח כגון ברכת 'עושה מעשה בראשית', וכאשר עושה ה' ניסים לישראל וכל העולם מכיר גבורותיו, על אומות העולם לברך ברכות השבח, כל שכן ישראל, שעליהם לברך אף ברכות הודאה (חי' מרן ר"ז הלוי על התורה, תהלים, על הפסוק 'שירו לה' שיר חדש').

שֶׁלֶשׁ מֵאוֹת וְשָׁשִׁים וְחֲמִשָּׁה שָׁוּקִים בְּכָרֶךְ גְּדוֹל שֶׁל רוֹמִי, כנגד שס"ה ימות השנה לפי מחזור החמה, וכמבואר בגמ' בסוכה (כט, א) שאומות העולם מונים את ימות השנה לפי החמה, וכל עניינים ומזלם תלוי בה (מהרש"א). ואגדה זו אינה כפשוטה, שהרי לא צריך את רבי יוסי בשביל כך, שכן אפשר לשלוח כל אדם לבדוק זאת, גם לא היה עוסק רבי ישמעאל בחוליו בעניינים של מה בכך (בן יהוידע, וראה שמפרש על דרך הדרש).

וְאֶעֱשֶׂה נֶס בְּתוֹךְ נֶס, שצינון הכבשן על ידי שר הברד מוכיח רק כי ביד הקב"ה להתגבר על הטבע ולבטלו, והוא כעין שני אנשים נלחמים, שהגיבור מביניהם גובר על שכנגדו החלש ממנו ומנצחו, אבל מכל מקום השני גיבור אף הוא, אלא שהוא חלש מן הראשון, אבל צינון על ידי שר האש מוכיח שאין עוד מלבדו, ואין הטבע יכול לפעול כלום בלעדי רצונו ית', והכל בטל כלפיו (שם משמואל וישלח כט, בשם בעל העקידה).

דְּגִים שֶׁבָּתִּים אֲמֹרוּהוּ, וכיון שאין לדגים כח דיבור, יתכן שהכוונה היא שהשר והמלאך שלהם הוא המשוור (מהרש"א).

מִלְמַד שֶׁהַמֶּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה, כי אף בשעה שאדם רואה ניסים כה גדולים מול עיניו, היצר הרע מסיתו ומדיחו לעבירה ולחטא, ולעולם האדם במצב של מלחמה אם לבחור בטוב וברע, גם כאשר הטוב הוא דבר פשוט ומוכן (מחשבת מוסר ב, תעג-תעד).

כְּשֶׁם שְׂאֵנוּ עוֹלִין מִצַּד אֶחָד, כֶּךָ מִצְרִיִּים עוֹלִים מִצַּד אֶחָד, ולא היו קטני אמנה כל כך עד שסברו שהקב"ה יעשה ניסים גם למצרים ועיבדים את הים, אך כיון שקריעת ים סוף לא היתה בקו ישר מצד לצד, אלא בצורת קשת, וחזרו לאותו צד ממנו יצאו רק במרחק מהמקום בו נכנסו, לכן חששו שהמצרים יחזרו לאחוריהם ויעלו ליבשה מהיכן שנכנסו לים, וירדפו שם אחרי בני ישראל וישיגום (תוס' ערכין טו, א ד"ה כשם).

כְּלוֹם יֵשׁ עֶבֶד שְׁנוֹתָיו לֹו רְבוּ מִתְּנֶה וְחוֹזֵר וְנוֹשֵׁל מִמֶּנּוּ, שאמנם 'מה שקנה עבד קנה רבו', וגם יכול האדון לומר לעבדו 'עשה עמי ואני זנך', אבל אין זה דרך ארץ לקחת ממנו מזון שכבר נתן לו (מהרש"א).

אֵתָן לֶךְ אֶחָד וּמַחֲצָה שֶׁבָּהֶן, ואין בכך איסור ריבית, משום שמעולם לא היתה כאן באמת הלוואה, שהרי כאמור 'מה שקנה עבד קנה רבו', והקב"ה אדון כל והכל שלו, אלא שבמידת טובו נותן אחד ומחצתה (פתח עינים [לחיד"א]). או יש כאן סמך לדעת רב הסובר (ב"מ עה, א) שמותר אדם להלוות לבניו ולבני ביתו בריבית, כדי להטעימן טעם ריבית [שידעו כמה מצטער ומיצר הנותן, ויבינו כמה עונשו גדול (רש"י שם)], וכיון שכולם הם בניו ובני ביתו של הקב"ה, מותר לו ללוות בריבית (חתם סופר בשלח ד"ה נחל קדומים).

נָחַל קִישוֹן יֵהָא לִי עֶרֶב, ואף שב'סתם ערב' צריך לתבוע את הלווה תחילה, אך כיון שכל הצורך בקבלת הערבות של נחל קישון היתה בגלל ש'אין עבד תובע את רבו', בוודאי כוונתו היתה לקבל על עצמו להיות 'ערב קבלן' שיכולים לתבועו תחילה (מהרש"א).

דְּאִילוּ בְּפִרְעָה כְּתִיב שֶׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בַּחוּר, ואף שבהמשך הפסוק מבואר שהיו למצרים שם עוד רכבים, כמו שנאמר 'וכל רכב מצרים', לא היו חשובים כל כך, אלא היו טפלים לשרים החשובים שהיו בשש מאות רכב, וכך גם אצל סיסרא, היו תשע מאות חשובים והשאר טפלים להם, ומה שאמרה הגמ' שהיו בשל סיסרא אחד ומחצתה על של מצרים, זה ביחס לרכבי השרים החשובים (תוס' ערכין טו, א ד"ה אחד ומחצתה).